

ตำนานอาชีพหมอช้าง....ในประเทศไทย

น.สพ.ดร.สิทธิเดช มหาสาวังกุล

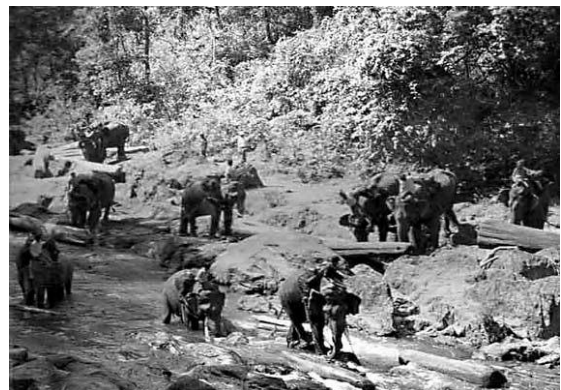

(ล่ำปาง พ.ศ. 2444)

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ หรือ อ.อ.ป. หน่วยงานที่ผมทำงานนั้นถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของอาชีพ หมอรักษาช้างในประเทศไทย โดยหมอช้างคนแรกนั้น ชื่อ หมอชื่น คำนวณศิษย์ และคนถัดมาคือ หมอ ชุ่ม คุณวุฒิ หมอช้างยุคแรกนั้น เรียกว่าเป็นสัตวแพทย์อบรมประกาศนียบัตร หลักสูตร 2 ปี ของโรงเรียน สัตวแพทย์ หลังจากนั้นมา ก็เป็น หมอ สุพงษ์ ไม่ทราบนามสกุล ท่านเป็นสัตวแพทย์อบรมเหมือนกัน มา อยู่ อ.อ.ป. ตอนอายุมากแล้ว และเสียชีวิตด้วยโรคร้าย ก่อนเกษียณอายุราชการ หมอช้างยุคแรกนั้นมักจะ ลาออกมาจาก กรมปศุสัตว์ เพื่อมาทำงานที่ อ.อ.ป. ตอนอายุเยอะแล้ว จากการชักชวนของเพื่อนๆ ที่ ทำงานอยู่ อ.อ.ป. ก่อน เนื่องจากสมัยนั้น คนที่ทำงาน อ.อ.ป. เงินเดือนดีมาก และมีโบนัสทุกปี ถัดจาก หมอ สุพงษ์ เป็นต้นมานั้น ก็จะเริ่มมีหมอที่จบจากมหาวิทยาลัย หลักสูตรปริญญาตรี 6 ปี มาสมัครเข้า ทำงานเป็นหมอช้าง แต่ส่วนใหญ่มักจะอยู่ไม่นาน ก็ลาออกไปทำงานที่อื่น มี คุณหมอ รัชชัย ศักดิ์ภู่อรัมย์ (อดีตคณบดีคณะสัตวแพทยศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์) คุณหมอ ชาญ เพชรอักษร (อดีตปศุสัตว์ จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) และ คุณหมอปริชา พวงคำ ซึ่งถือว่าท่านเป็นหมอช้างที่อยู่มา ยาวนานที่สุด กว่าสี่สิบปี ก่อนที่จะเกษียณอายุราชการก่อนกำหนด ช่วงที่คุณหมอปริชา ทำงานอยู่นั้น ก็มี คุณหมอสมเกียรติ ตรงวงศ์ ได้เข้ามาสมัครงานเป็นลูกน้อง คุณหมอปริชาด้วย ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ – ๒๕๒๗ ซึ่งท่านเป็นหมอช้างคนหนึ่งที่ทำงานนานพอสมควร และรักอาชีพนี้มาก ท่านเล่าให้ผมฟังว่า ท่าน ต้องลาออกเพื่อไปทำธุรกิจส่วนตัว ที่ กรุงเทพฯ เพื่ออนาคตที่ดีกว่า เพราะเรื่องใกล้ชิดครอบครัว และเพื่อ การศึกษาที่ดีของลูกๆ

ถัดจากนั้น ก็ไม่มีใครมาสมัครเป็นหมอช้างอีกเลย จนกระทั่งเป็นผมเอง ที่เพ็งจบการศึกษา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ อันเป็นยุคที่กำลังก่อตั้ง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย พอดี

หมอช้างรุ่นเก่าๆ ได้เคยเล่าให้ฟังว่า ชีวิตการทำงานสมัยก่อน อยู่แต่ในป่าเป็นหลัก เมื่อมีการทำไม้สัมปทาน ก็จะไปตั้งปางกันในป่าเป็นแรมเดือนหรือแรมปีเลย สมัยก่อนการเดินทางค่อนข้างลำบาก ถนนหนทางไม่ดี เข้าไปในป่าแล้วก็มักจะไม่ค่อยได้ออกมาทัน หมอช้างก็มีหน้าที่ในการให้การดูแลเรื่องสุขภาพช้าง จะต้องตระเวน ไปตามปางช้างต่างๆ แต่ละเดือนออกนอกท้องที่ จะกลับเข้ามา สำนักงานอีกที ก็ปลายเดือน ตอนรับเงินเดือน ทางหน่วยงานเขาจะมีสวัสดิการ เป็นข้าวสารให้คนละ 1 ถัง พร้อมกับปลา ร้า และปลาเค็ม ทุกเดือนสำหรับความอยู่ดีและคนที่ทำงานในป่า ในแต่ละปางจะมีตำแหน่งพ่อครัว หรือที่เรียกว่า “ กูก ” คอยทำกับข้าวหุงหาอาหารให้พนักงานในป่ากิน ตำแหน่ง “ กูก ” ถือว่าเป็นตำแหน่งที่ดีที่สุด เงินเดือนต่ำสุด หรือกระจอกที่สุด ก็ว่าได้ คนที่ไม่มีความรู้อะไรมาสมัครงาน ก็จะมาเริ่มที่ตำแหน่ง “ กูก ” ก่อน แล้วเมื่อทำงานไป หากมีความสามารถ ก็จะขยับมาเป็น เด็กท้ายรถ ซึ่งสมัยก่อนมีรถหลายชนิด ที่เข้าไปทำไม้ในป่า เช่น รถสกิดเดอร์ , รถแทรกเตอร์ล้อยาง , รถตีนตะขาบ , รถจอหน้ (เป็นชื่อเรียก รถสิบล้อบรรทุกไม้) รถบรรทุกน้ำ ฯ คนเป็นตำแหน่งท้ายรถ หลายปี หากมีความสามารถ หรือมีคนเก๋าลาออก หรือนายขึ้นชอบ ก็จะขึ้นมาเป็น คนขับรถจริงได้ ซึ่งถือเป็นตำแหน่งที่สูงกว่า พนักงานขับรถในป่า หากมีอายุงานมากๆ และนิสัยดีเป็นที่พอใจ ของนาย ก็จะได้มาเป็นคนขับรถประจำตำแหน่งของเจ้านาย ซึ่งถือเป็นงานสบาย ขับรถไถหญ้า ไม่ต้องมาทำงานในป่า รถยนต์ตรวจการณ์สมัยก่อนนั้น คือรถแลนด์โรเวอร์ ซึ่งถือเป็นรถไถหญ้ามาก เฉพาะเศรษฐกิจเท่านั้นที่จะมีใช้ อันนี้เป็นเป้าหมายสูงสุดของคนขับรถทั้งหลาย ที่จะมาขับรถให้นาย

“ กูก ” บางคน ก็สามารถก้าวขึ้นมาเป็นตำแหน่ง ความรู้ช่างได้ โดยเริ่มจากเป็นความรู้นั้นก่อน ความรู้นั้นนั้น มักจะมีหน้าที่ติดโซ่ลากไม้ พอช่างเดินถึงที่หมาย ก็คอยปลดโซ่ออกจากไม้ ไม่ค่อยได้ชี้ช่าง นอกจากความรู้อคติถูกระ ไม่อยู่ หรือลา “ กูก ” บางคน ก็ถูกฝากให้ช่วยดูแลช่าง โยนอาหารให้ช่าง เวลา ความรู้กลับบ้าน ดูไปดูมา สามารถชี้ช่างได้ดี ก็สามารถปรับตำแหน่งมาเป็นความรู้ช่างได้เลย มีความรู้ ช่างที่เก่งๆ หลายคน ที่สามารถดูแลช่างดูได้อย่างดี ที่เริ่มต้นมาจาก ตำแหน่ง “ กูก ” ก็มี หรือแม้แต่ แก่ช่าง (หัวหน้าหน่วยช่าง) ที่อาวุโสหลายๆ คน ประวัติก็เริ่มมาจากการสมัครมาเป็น “ กูก ” ในปางช้าง

การทำงานในสมัยก่อนนั้น ค่อนข้างจะเป็นเจ้าขุนมูลนาย หัวหน้างาน หรือแม้กระทั่งหมอเอง สามารถชี้เป็นชี้ตายคนได้เลย หากไม่พอใจใคร ก็สามารถสั่งตัดเงินเดือน หรือให้เก็บของออกจากปางไป ได้เลย ลูกน้องระดับล่างต้องคอยฟังคำสั่งจากเจ้านายอย่างเคร่งครัด คนเก่าๆ เคยเล่าให้ผมฟังว่า คุณหมอ ชื่น นั้นเวลาเข้าปางช้างที่ไร ก็มักจะให้คนมาบีบนิ้ว คลายเส้น ตั้งแต่หัวค้ำ จนถึง เทียงคีน ดีหนึ่ง ดีสอง แล้วให้คนเล่นสะล้อ ซอ ซึง กล่อมให้ฟัง จนกว่าจะหลับ บางทีความรู้ที่มาเฝ้า ง่วงนอน แอบหนีไปหลับ หมอชื่นสะดุ้งตื่นมา ไม่เจอใคร ชื่นนี้สั่งตัดเงินเดือนเลยก็มี หากคนไหนพอใจ และมาฝากคนเข้าทำงาน หมอชื่นบอกให้มาทำงานวันรุ่งขึ้นก็มาได้เลย ผมก็รู้สึกได้ถึงระบบศักดินา เจ้านายฝ่ายเหนือสมัยเก่า.. เมื่อผมมาทำงานใหม่ๆ ที่มีความรู้ช่างมาดูแลผม เป็นอย่างดี ทำความสะอาดบ้าน ดูแลทำกับข้าวกับปลา ชักกรองเท้า ผ้าห่ม เก็บที่นอน และนอนที่หลังผม และตื่นก่อนผมทุกครั้งเพื่อมาปิดกวาดบ้าน แต่ปัจจุบันนี้ ไม่ได้เป็นแบบนี้แล้วครับ สังคมเปลี่ยนไป บ้านเมืองเจริญขึ้น คนก็มีการศึกษามากขึ้น หากไปสั่งทำอะไรที่เขาไม่พอใจ อาจจะถูกฟ้องศาลปกครองได้ครับ

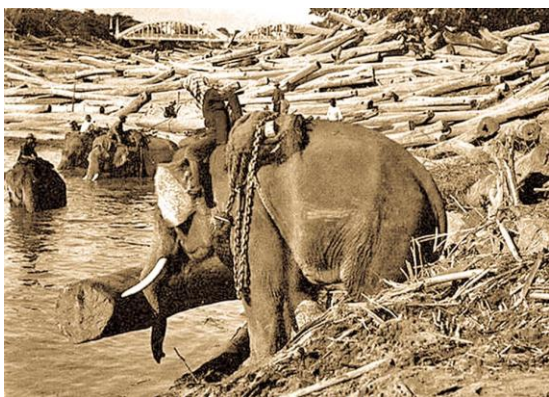

ลำพูน พ.ศ.2463

ลำปาง พ.ศ. 2470

สมัยก่อนการทำงานในป่านั้นเป็นที่สนุกสนาน ทรัพยากรป่าไม้เรามีอุดมสมบูรณ์ ทำงานเสร็จค่า
มาก็จะมานั่งรวมกันทานข้าวด้วยกัน ไม่มีมหรสพใดๆให้ดู ยามว่างก็เล่น สะล้อ ซอ ซึ่ง ชักกล่อมแก้เหงา
ตั้งวงกินเหล้ากันบ้างนิดหน่อย ไปไหนไม่ค่อยได้ เพราะการเดินทางยากลำบาก เมื่อถึงสิ้นเดือน หัวหน้า
งานก็จะเบิกเงินจากธนาคาร ใส่ถุงปุ๋ย ขับริดแลนด์โลเวอร์ เข้าไปจ่ายเงินเดือนกันในป่าเลย ไม่ได้โอนเข้า
บัญชีธนาคารเหมือนในสมัยนี้ ซึ่งผมมานั่งนึกแล้วสมัยก่อนก็อันตรายพอควรที่ต้องแบกเงินสดที่เยอะๆ
เข้าป่า แต่ก็ไม่เคยเกิดเรื่องดักปล้นเงินอะไรเลยสักครั้ง หัวหน้างานบางคนหัวการค้าหน่อย ก็มักจะเอา
ของใส่รถไปขายในป่าวันเงินเดือนออกด้วย บางคนก็ปล่อยเงินกู้กับลูกน้อง เพราะสามารถหักเงินเดือนได้
อยู่แล้ว เบียดไม่ได้ เมื่อตอนผมเริ่มทำงานใหม่ๆ ก็ยังรับเงินเดือนเป็นเงินสดอยู่ แต่ทางหน่วยงานก็
พยายามปรับเปลี่ยนมาจ่ายเงินเดือนเข้าบัญชีเงินของธนาคารกรุงไทย ซึ่งเป็นของรัฐบาล แต่บรรดาความ
ซำงและคนที่ทำงานในป่า ก็ยังไม่ชอบ เพราะต้องออกจากป่า เข้าเมืองลำปางมาธนาคารเพื่อถอนเงิน ไม่
เหมือนสมัยนี้ ที่มีตู้เอทีเอ็ม อยู่ทุกที่ และกดข้ามธนาคารกันได้ จึงมีเรื่องเล่าเป็นที่เฮฮาว่า ความซำงนาย
หนึ่งเข้าเมืองมาธนาคาร เพื่อมาถอนเงิน ด้วยความที่คิดว่าต้องเข้าเมืองมาธนาคารแลกแล้วคนรู้ว่ามาจาก
บ้านนอก เลยแต่งตัวเรียบร้อยเลย ใส่เสื้อเชิ้ตสีขาวแขนยาว ใส่กางเกงสะแลดขายาว รองเท้าหนัง ก่อนจะ
เข้าธนาคาร แกก็ถอดรองเท้าหนังไว้หน้าประตูแล้วก็เดินเข้าไปถอนเงิน พนักงานเห็น ก็เลยบอกไปว่า “ ลุง
...ลุง บ่อ. ต้อง ถอดรองเท้า ให้ใส่เข้ามาเลย..” เรื่องนี้เป็นที่กล่าวขานเฮฮา สนุกสนาน ในวงเหล้า ต่อๆ กัน
มา สมัยก่อนนั้น พอเงินเดือนออก เขาก็จะหยุดงานต่อกัน สามถึงสี่วันโดยปริยาย เพราะทุกคนจะ
กลับไปเยี่ยมบ้านเอาเงินไปให้ลูกให้เมีย บางคนก็มีภาระที่กู้ยืมเงินมากก็ต้องไปส่งเงินผ่อนตามที่ต่างๆ

ลำปาง พ.ศ. 2438

ลำปาง พ.ศ.2463

ชีวิตการเป็นหมอช้าง ของผมมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องการทำไม้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หน่วยงาน
ของผมก็มีจุดเริ่มต้นมาจากการทำไม้สัมปทาน มีอายุยาวนานกว่า **70** ปี และมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการ
การทำไม้ของประเทศมาอย่างยาวนาน ...

